

НЕКРОЛОГИ

ПАМ'ЯТІ ЮРІЯ ОЛЕКСАНДРОВИЧА КОВАЛЕНКА (1966–2023)

14 березня 2023 р. у медійний простір увірвалася звістка про загибель у бою з російськими окупантами поблизу Кременної на Луганщині Юрія Коваленка – українського історика, археолога, краєзнавця і волонтера.

Юрій Олександрович Коваленко народився 22 березня 1966 р. в селі Некрасове Глухівського району (з 2020 р. – Глухівської міської територіальної громади Шосткинського району) на Сумщині, де закінчив восьмирічну школу, у 1983 р. – Глухівську середню школу № 2, а в 1985 р. – Сумське ПТУ № 5, де здобув фах електрика. У 1985–1987 рр. проходив військову службу у Західній групі Радянської армії в Польщі. Після демобілізації працював на посадах художнього керівника Некрасівського сільського будинку культури, керівника музичного гуртка Глухівського районного будинку культури, директора підліткового клубу в Глухівському ПТУ № 31. Згодом був призваний до Збройних сил України і протягом 1992–1997 рр. служив на посаді завідувача клубу військової частини, дислокованої у

Глухові. Водночас у 1991–1996 рр. заочно навчався в Глухівському державному педагогічному інституті, де здобув кваліфікацію викладача дошкільної педагогіки та психології, а у 2005 р. одержав диплом магістра історії в Київському національному університеті імені Т.Г. Шевченка.

Ю. Коваленко з дитинства відчував потяг до археології. Проте пов'язати життя з улюбленою справою зміг не одразу. В одному з інтерв'ю він зізнався: «Стати археологом – це велика мрія мого дитинства. Я був просто схиблений на ній. У мене було шикарне дитинство сільського розбишаки: коні, рибалка, озеро, бійки. Але знаєте, куди мене тягло? На смітники. Бо там можна було такі розкопки зробити! Збирав різні черепки, тягнув додому у кишенях різні скарби. Мати бурчала, але нічого не викидала. Була вчителькою історії». Мрія Ю. Коваленка збулася лише у 21-річному віці, коли після армійської служби він у 1987 р. долучився до археологічної експедиції, що працювала в Києві на Подолі.

У 1988 р. Ю. Коваленко почав займатися пошуковою діяльністю, досліджувати місця боїв Другої світової війни, виявляти невідомі військові поховання. У 1992 р. він заснував пошуковий загін «Обеліск», що входив до Всеукраїнського об'єднання «Спілка “Народна пам'ять”».

У 1994 р. Ю. Коваленко організував «Всеукраїнську вахту пам'яті» в Глухові – тоді ентузіасти розкопали табір військовополонених часів Другої світової, виявивши там понад півтори тисячі решток солдатів і цивільних. 1 жовтня 1994 р. відбулося перепоховання загиблих на новоствореному меморіалі в урочищі Борок поблизу Глухова. Це була перша подібна акція в Україні, що набула загальнодержавного резонансу.

Ще з кінця 80-х рр. ХХ ст. Ю. Коваленко був членом українських патріотичних організацій у Глухові. У колишній гетьманській столиці, а на той час – зросійщеному райцентрі на Сході України, натоді проходили перші проукраїнські мітинги, серед учасників

яких виділявся молодий хлопець із гітарою. У 1991 р. Ю. Коваленко взяв участь у музичному фестивалі «Червона рута» в Запоріжжі, що став символом відродження української культури. Зберігся запис виступу 25-річного музиканта з авторською піснею «Дума про Гетьманщину», присвяченою Батуринській трагедії 1708 р.

Професійно займатися історією та археологією Ю. Коваленко почав з 1998 р., коли влаштувався на роботу в Національний заповідник «Глухів», а вже у наступному році обійняв посаду завідувача науково-дослідного відділу. Під його керівництвом почали проводитися масштабні археологічні дослідження середньовічного та ранньомодерного Глухова не тільки традиційними методами, але і з використанням металодетекторів для пошуку поховань, втрачених споруд та інших археологічних об'єктів. Отримані результати та численні артефакти дозволили відкрити в 2008 р. у складі Національного заповідника «Глухів» Музей археології, причому Ю. Коваленко був автором його концепції.

У 2005 р. дослідник долучився до Батуринської археологічної експедиції, створеної на базі Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Саме завдяки знахідкам археологів вдалося встановити масштаби трагедії 1708 р., коли гетьманську столицю знищили московські війська. У складі Батуринської археологічної експедиції Ю. Коваленко, зокрема, очолював загін студентів-істориків Глухівського університету імені О.П. Довженка та учнів Глухівського ліцею-інтернату з посиленою військово-фізичною підготовкою. Він брав участь у відкритті фундаментів головного храму Батурина – Троїцького собору та інших важливих архітектурних пам'яток гетьманської столиці. Разом з іншими фахівцями досліджував заміську резиденцію гетьмана Івана Мазепи на Гончарівці, садибу генерального писаря Пилипа Орлика. У 2006 р. разом із фотографом Ю. Москаленком він здійснив аерофотографування території гетьманської столиці. Ці знімки і нині вражають відвідувачів Музею археології Батурина. Ю. Коваленко став спів-автором п'яти оглядових статей про результати розкопок Батурина у 2016–2020 рр. українською та англійською мовами. Загалом його доробок складався з понад 70 наукових публікацій. Був активним учасником багатьох наукових конференцій та польових семінарів різного рівня.

З початком війни на сході України 2014 р. Ю. Коваленко приєднався до гуманітарної місії «Чорний тюльпан» і використав свій багатий археологічний досвід для розшуку, ексгумації та ідентифікації полеглих українських воїнів у зоні АТО. Учасники місії з ризиком для життя віднайшли й вивезли та передали для перепоховання рідним понад 150 тіл вояків, які загинули у боях під Іловайськом і Дебальцевому. За участь у місії волонтер був нагороджений грамотою Президента України та відзнакою Міністерства оборони України (2017 р.). Учасниця місії «Чорний тюльпан» В. Сімкіна згадувала, що Ю. Коваленко просив товаришів-пошуковців, щоб у разі загибелі його тіло так само вивезли додому, не залишили на поталу ворогам.

У грудні 2020 р. Ю. Коваленко прийняв рішення піти добровольцем у ЗСУ та підписав контракт із 58-ю Конотопською окремою мотопіхотною бригадою ЗСУ імені гетьмана Івана Виговського. Перше бойове хрещення воїн отримав у 2021 р. в Авдіївській промзоні. У перервах між боями 14 травня 2021 р. у Навчально-науковому інституті історії та соціогуманітарних дисциплін імені О.М. Лазаревського Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка успішно захистив підготовлену під керівництвом проф. О.Б. Коваленка дисертацію на тему «Історична топографія Глухова доби середньовіччя та ранньомодерного часу», над якою працював усе своє наукове життя, і здобув науковий ступінь кандидата історичних наук.

Ю. Коваленко у складі 58-ї бригади був з-поміж тих, хто першими дали бій окупантам. Вранці 24 лютого 2022 р. українські бійці зупинили російські ударні підрозділи на околиці Глухова. Далі були важкі бої на Чернігівщині, на Броварському напрямку. Волонтер «Чорного тюльпана» Ю. Сковорода у своєму Facebook опублікував повідомлення, яке йому надіслав Ю. Коваленко 11 березня 2022 р. під час оборони Броварів: «Ні, Юрчику. Слава Богу, мене взагалі не зачепило. Хлопці мої постраждали. Один поряд зі мною загинув. Я ж в останню секунду встиг заскочити на броню... Точніше мене за шиворот витягли, і БМП рвонула... По нам відкрили шквальний вогонь, і ми у відповідь зі всіх стволів... Отак і вискочили...» Серед «тюльпанівців» Ю. Коваленко мав прізвисько «Професор», у Збройних силах був відомий під позивним «Маестро». Навіть в окопі не розлучався з гітарою.

Оборонці Броварів вистояли. 2 квітня солдат Ю. Коваленко разом з іншими бійцями 58-ї бригади зайшов до Батурина. До цього понад місяць колишня гетьманська столиця перебувала у «сірій зоні». Упродовж квітня він разом зі своїми побратимами залишався в Батурині, спілкувався зі співробітниками заповідника «Гетьманська столиця», будуючи плани майбутніх досліджень, та розповідав про життя в лавах Збройних сил України.

Після звільнення Чернігівщини Ю. Коваленку довелося пройти курс лікування у шпиталі, але і в цей час він не забував про побратимів, займався волонтерством, домовлявся про купівлю автомобілів для своєї бригади. Згодом повернувся на фронт – спочатку на Південний, пізніше – на Східний.

На жаль, нових наукових відкриттів відомий історик, краєзнавець і археолог не зробить. 14 березня 2023 р. «Маестро» вбила ворожа куля. Воїн загинув за країну, яку любив понад усе, історію якої досконало знав.

Світла пам'ять про Юрія Олександровича Коваленка назавжди залишиться у серцях його колег та учнів.

*Олександр Коваленко, Ірина Мошик,
Людмила Яснівська*

